

takove zakone izdaje i država, a ipak joj se zato ne pripisuje vlasti na čisto nutarnje čine.

b) Na str. 338. sv. I. navodi auktor za svoju tvrdnju, da kazneni zakoni ne vežu in dubio facti, napose kan. 2233, § I («Nulla poena infligi potest, nisi certo contest delictum commissum fuisse et non esse legitime praescriptum»).

Ovo pozivanje nije ispravno, jer navedeni kanon kazuje samo to, da poglavar ili sudac ne može nikoga udariti kaznom, ako delikt nije prije utvrđen.

c) Na str. 339. sv. I. izjavljuje se auktor za mišljenje da in dubio facti ne vežu zakoni, koji čin obkreppljuju (leges irritantes) ili osobu za čin onesposobljuju (leges inhabilitantes).

Ovo se mišljenje kosi sa stalnom naukom moralista, koja isključuje uporabu načela probabilizma in dubio facti, koliko se radi »de valore actus«. Kosi se ono i sa stalnom praksom svih sudova.

To mišljenje ne ima ni nikakov oslon u Zakoniku. Što se napose tiče kan. 209., izriče on da Crkva in dubio facti nadomješta jurisdikcionu vlast, no to je očito posve druga stvar. Što se pak tiče kan. 1014. («in dubio standum est pro valore matrimonii, donec contrarium probetur»), izriče on samo to, da sklopljenu ženidbu treba smatrati valjanom sve dotle, dok se protivno ne utvrdi (praesumptio juris simplex).

d) Na str. 54. sv. I. stoji pogrešno »quae momento promulgationis Codicis adhuc vigeabant« umjesto »quae momento quo Codex obligare incepit adhuc vigeabant«. — Na str. 64. stoji pogrešno »Can. 430 § 2 applicandus est« umjesto »Can. 460 § 2 applicandus est«.

Dr. I. A. Ruspini.

A. Curinaldi D. T.: Priručnik parbenog postupka kod crkvenih ženidbenih sudova po novom crkvenom zakoniku. Str. 1—228. Naklada Hrvatske Knjižare. Split 1930. Cijena 80 D (nevezano) odnosno 100 D (uvezano).

Priručnik obuhvata iza pregovora (str. 2—4) i uvoda (str. 6—8), dva dijela: Opći Dio (str. 7—162) i Posebni Dio (str. 163—198) te 24 različita formulara ili obrasca (str. 199—224) i analitičko kazalo (str. 225—228). Opći dio sadrži: Pogl. I. Nadležnost crkvenih sudova; Pogl. II. Ustrojstvo crkvenih sudova; Pogl. III. Sudbena stega; Pogl. IV. Parbene stranke; Pogl. V. Uvod parnice; Pogl. VI. Dokazi; Pogl. VII. Incidentni sporovi; Pogl. VIII. Objava dokaza strankama, zaključak postupka, konačna rasprava; Pogl. IX. Osuda; Pogl. X. Pravni lijekovi; Pogl. XI. Sudbeni troškovi i pravo siromaštva; Pogl. XII. Prisilno izvršenje presude; Pogl. XIII. Pregled redovitog postupka kod ženidbenih parnica. — Posebni Dio sadrži: Pogl. I. Privremena rastava bez sudbenog postupka; Pogl. II. Sumarni postupak u ženidbenim parnicama; Pogl. III. Proglašenje bračnog druga mrtvim; Pogl. IV. De rato non consummato.

Zadaća je Priručniku, kako pisac sam kaže (str. 2): »da po sistemu samoga crkvenog zakonika iz njegovih procesualnih propisa izvadi samo ono, što se imade primijeniti u ženidbenim parnicama, te na taj način olakša poznavanje tih propisa naročito strankama i njihovim pravnim zastupnicima.«

Toj će svrsi Priručnik i zaista dobro poslužiti, napose i svojim tumačenjem i razjašnjavanjem odnosnih propisa, kao i svojim formularima (obrasima).

U Priručniku ima i navoda, kojima treba prigovoriti. Iznosimo ovdje poglavite.

a) U Predgovoru (str. 4) veli pisac: »Dakle se jedino prema crkvenom zakoniku ima postupati kod crkvenih sudova od 19. svibnja 1918. godine.«

Ispravno je, da je Zakonik van snage stavio opće zakone *praeter jus*, a nije ispravno, da je van snage stavio partikularne zakone ili običaje *praeter jus*.

b) Na str. 18. veli pisac, da je posao promicatelja pravde (*promotor iustitiae*) da podnese redovitu tužbu ili bar prijedlog da se povede parnica radi ništetnosti braka. Jednako se izražava pisac na str. 26, 31 i 51.

Zakonik u kan. 1970. luči »*accusatio matrimonii*« i »*in iure facta petitio*«. Samo prva (*accusatio matrimonii*), dakle tužba, pripada promicatelju pravde prema kan. 1971 (»§ 1. *Habiles ad accusandum matrimonium sunt*:... 2. *Promotor iustitiae in impedimentis natura sua publicis*«), dok druga (*in iure facta petitio*), što ju pisac zove »prijedlog«, pripada samo strankama prema kan. 1973 (»*Soli conjuges ius habent petendi dispensationem super matrimonio rato et non consumato*«).

c) Na str. 25. veli pisac: »... samo izuzetno se osuda proglašuje usmeno...«

Po kan. 1877 (»*Publicatio sententiae fieri potest tribus modis, vel citando partes ad audiendam sententiae lectionem solemniter factam a iudice pro tribunali sedente*«) dopušteno je svagda usmeno proglašenje osude.

d) Na str. 28. veli pisac: »O takovu prigovoru (t. j. prigovoru stranke protiv nadležnosti suda) odlučuje sam sud, i to bez prava stranke na priziv, ako je sud prigovor odbio...«

Po kan. 1610, § 2 (»*In casu exceptionis de incompetencia relativa*« si *index se competentem pronunciet, eius decisio non admittit appellationem*«) nije isključen priziv, ako sudac odbije prigovor *de incompetencia absoluta*.

e) Na str. 35. veli pisac: »Prijedloge da se položi jamčevina, da se dozvoli pravo siromaštva i slično, valja, koliko se može, staviti prije nego se tuženi upustio u parnicu (k. 1631).«

Zakonik se drugačije izražuje, kad u kan. 1631. veli: »*Quaestiones de cautione... videndae regulariter sunt ante litem contestationem*.«

f) Na str. 39. veli pisac: »Po mogućnosti valja da svi ovi spisi budu sastavljeni u latinskom jeziku, osim zapisnika preslušanja svjedoka i (drugih) stranaka (k. 1642).«

Zakonik se u kan. 1642, § 2 drugačije izražava: »*Nisi justa causa aliud suadeat, quoad eius fieri potest, lingua latina redigantur, sed interrogationes et responsiones testium, aliaqua similia, lingua vernacula confici debent*.«

Kod nas se svi spisi sačinjavaju u hrvatskom jeziku, a *justa causa*, koja to preporuča, jest, što naši crkveni ženiđbeni sudovi sude i za građansko područje, gdje je taj jezik služben.

g) Na str. 41. veli pisac, da su javne naravi sve zapreke, osim ne-moći, koja nije notorna.

Zapreka zločina (*impedimentum criminis*) je po svojoj naravi tajna, a najčešće i po prilikama.

h) Na str. 44. veli pisac za izopćenike, glede kojih nije donešena presuda, da imaju aktivnu i pasivnu legitimaciju za tužbu,

Pasivnu legitimaciju imaju svi izopćeni u svim parnicama. Što se tiče aktivne legitimacije, slijedi iz kan. 1654. u vezi sa kan. 1628, § 3, da izopćenici, glede kojih nije donešena presuda, imaju u svim parnicama aktivnu legitimaciju, ako im se ne prigovori izopćenje.

i) Na str. 59. i 60. tvrdi pisac, da se osuda, koja se proglašuje dostavljanjem primjeraka strankama, može njima propisno dostaviti samo putem javne pošte preporučeno i uz povratni receptis.

Kako kan. 1877. gled te stvari veli »ad normam can. 1719.«, a kan. 1719. dopušta i drugi siguran način dostavljanja (»per publicos tabellarios, dummodo commendata et cum syngrapha receptionis, vel alio modo, qui secundum locorum leges et conditiones tutissimus sit«) ne možemo usvojiti piščevo mišljenje. Tako i Vermeersch-Creusen, *Epitome lur. Can.* III. n. 233.: »Publicatio sententiae est eius cum partibus communicatio. Quam primum est facienda uno ex his modis: ... 3. Exemplar sententiae in forma authentica ad partes transmittitur per viam juxta locorum consuetudinem tutissimam, praesertim per tabellarios publicos in litteris commendatis et cum syngrapha receptionis.«

Kod nas se općenito, kako prije tako i iza Zakonika, presude dostavljaju strankama preko župnika, i taj je običaj posvema u skladu sa Zakonikom.

j) Na str. 71. veli pisac: Od ove su dužnosti (t. j. da osobno pri-stupe pred sud) oproštene samo one osobe, koje zbog svog dostojanstva imaju po građanskim zakonima pravo, da si same odaberu mjesto, gdje će biti preslušane (k. 1770, § 2, br. 1).«

Navedeni kan. 1770, § 2, br. 1 (»Testes sunt examini subjiciendi in ipsa tribunalis sede. § 2. Ab hac generali regula excipiuntur: 1. S. R. E. Cardinales, Episcopi et personae illustres quae suae civitatis iure eximuntur ab obligatione comparendi coram iudice testificandi causa«) izuzima od rečene dužnosti kardinale i biskupe i onda, kada ih građanski zakon toj dužnosti podvrgava.

k) Na str. 80. veli pisac za osobe (župnike, državne činovnike itd), koje kan. 1755, § 2, br. 1. i 2. oslobadja od svjedočenja, da ipak smiju svjedočiti o dotičnim činjenicama, ako se odreknu svoga prava.

Kako je odnosno pravo njihovo dano radi općeg dobra, ne mogu ga se te osobe odreći, pak se zato i ne smiju vrhu dotičnih činjenica preslušati.

l) Frazu kan. 1781: »... dummodo tamen omnis collusionis vel corruptelae absit periculum« prevodi pisac (na str. 93): »samo ako je

isključena svaka pogibao da se svjedoci zavedu na krivo svjedočanstvo (koluzija) ili da svoje prijašnje iskaze iskrive.

Izraz »collusio« označuje nezakoniti dogovor medju strankama, a izraz »corruptela« označuje nezakonito utjecanje koje god stranke na svjedoka.

m) Na str. 97. veli pisac: »Tako će n. pr. iskaz generalnog vikara, župnika, javnog bilježnika, suca i t. d. o predmetima, koji su u vezi s njihovim službenim djelovanjem, biti potpuno dostatan te ne smije sudac o tim činjenicama ni tražiti ni dopustiti daljnjih dokaza za pro ili contra.

Neispravnost ove tvrdnje javno pokazuje kan. 1814.: »Documenta publica sive ecclesiastica sive civilia genuina praesumantur, donec contrarium evidentibus argumentis evincatur« i kan. 1783.: »Post testificationum evulgationem: ... 2. Sed est ius reprobandi testes sive quod attinet ad modum examinis, cum scilicet objiciuntur regulae iuris in examine peragendo neglectae, sive quod attinet ad testificationes ipsas, cum nempe testimonia impugnantur de falso aut de variatione, contradictione, obscuritate, defectu scientiae et similibus.«

n) Na str. 110. veli pisac: »Iz te ustanove izlazi logično, da se interlokutorna osuda ne smije pobijati posebnim pravnim lijekom: po kan. 1880. br. 6. valja odbiti svaki priziv proti interlokutornoj osudi kao nedopustiv, ako nije predan zajedno s prizivom u glavnoj stvari.«

Ovo ne vrijedi za svaku interlokutornu osudu, već samo za takovu, koja nema domašaja definitivne, kako je izričito naglašeno u kan. 1880. br. 6.: »Non est locus appellationi: ... 6. A iudicis decreto vel a sententia interlocutoria, quae non habeat vim definitivae, nisi cumulatur cum appellatione a sententia definitiva.«

o) Frazu kan. 1850, § 5; »ut (razumijeva se: reus) ... libere possit a iudicio abire« prevodi pisac na str. 114.: »da se (t. j. tuženik) oslobodi od svake dužnosti prema tužitelju.«

Tu se očito radi samo o t. zv. »circumductio edicti citationis«, t. j. o obeskrepljenju sudbenog poziva, koji je svojedobno tuženiku upravljen bio, a sada se ukida, pak je dosljedno tomu tuženik sada slobodan da od suda otidje.

p) Na str. 134. upućuje pisac glede usmenog priziva na kan. 1707, § 1.

Zakonik pako glede te stvari upućuje u kan. 1882, § 2 (»Aliter facienda est in scriptis, salvo casu de quo in can. 1707«) ne samo na § 1. kan. 1707., već na čitavi kan. 1707.

r) Na str. 145. i 146. tvrdi pisac, da ništovnu žaobu, koja je spojena sa prizivom, ne rješava prizivni sudac, već onaj sudac, koji je napadnutu presudu izrekao.

Ovo nije ispravno, jer je odnosna ništovna žaloba povezana sa prizivom, pa ju radi te veze rješava onaj sud, koji je zvan da rješava priziv. Zato se takova ništovna žaloba po kan. 1895. mora i podnijeti u prizivnom roku, t. j. u roku od 10 dana. Tako i Vermeersch-Creusen, l. c. III, n. 242.: »Sententia nulla et sanabilis impugnari potest simul appellatione

et actione vel exceptione aut unice querela nullitatis. Appellatio intra descendium est facienda; ad querelam faciendam spatium trium mensium conceditur. — Appellatio causam ad iudicem superiorem defert, querela monetur coram sententiae auctore (c. 8895).«

s) Na str. 171. veli pisac: »Da o prizivu (o kojem govore kan. 1891 i 1892) valja da sudi samo jedan sudac, a ne sudbeni zbor, izlazi iz načela k. 1595, po kojemu sud druge molbe valja da bude vazda sastavljen kao sud prve molbe, zatim otud što k. 1992, govoreći o prizivnom sudu veli »iudex, a kad zakonik govori o sudbenom zboru triju ili pet sudaca upotrebljuje vazda riječ »tribunal«.

Pozivanje na kan. 1595. nije umjesno, jer taj kanon samo izriče, da su za svaki prizivni sud općenito propisani svi službenici (officialis, notarius, defensor vinculi, promotor iustitiae i t. d.), koji su općenito propisani i za svaki prvomolbeni sud.

Naprotiv dolazi tu do primjene kan. 1596 (»Si collegialiter causa in prima instantia cognita fuerit, etiam in gradu appellationis collegialiter nec a minore iudicum numero definiri debet«), no taj kanon ne zabranjuje, da prizivni sud bude zboran sud, ako je prvomolbeni sud bio inokosan (iudex singularis).

Iz izraza »iudex«, što ga rabi kan. 1992. ne mora se zaključiti na nezboran sud, jer Zakonik izraz »iudex« rabi i za zborne sudove, kako dokazuju nebrojena mjesta (n. pr. 1608; 1609; 1610; 1611; 1612; 1613; 1614; 1618; 1624, 1626, 1628, § 2; 1634, § 3; 1635 itd.). Pored toga Zakonik rabi izraz »tribunal« i za inokosan sud, kako takodjer nebrojena mjesta dokazuju (n. pr. kan. 1570; 1573, § 2; 1581; 1589, § 2; 1591, § 1; 1594, §§ 1 i 4; 1595; 1609, § 1; 1612, § 1 i 2; 1621; 1622 itd.).

Prema tomu ne ima nikakove zapreke, da prizive, o kojima je govor, rješavaju zborni sudovi.

t) Na koncu ispravljamo tiskarske ili čisto pisarske greške (lapsus calami), što smo ih zapazili.

Na str. 25. stoji »činjeničnog i pravičnog stanovišta« mjesto »činjeničnog i pravnog stanovišta«. Na str. 61. stoji »res iudicatae« mjesto »rei iudicatae«. Na str. 131. stoji »libellum appellatorium« mjesto »libellus appellatorius«. Na str. 132. stoji »attentatus« mjesto »attentatum«.

Dr. I. A. Ruspini.

Recherches a Salone Tome I. Publié aux frais de la fondation Rask—Orsted. Copenhague 1928. Librairie-editeur J. H. Schultz. Imprimerie de l' université. Fol. str. 195.

Publikaciju ovog djela imamo zahvaliti naučnoj ambiciji inače male države Danske. Poštedena od strahota i posljedica rata omogućila je ona svojim stručnjacima Fr. Weilbach-u, E. Dyggve-u i J. Brøndsted-u potporom i troškom iz zaklade Rask-Orsted, da se prihvate iskopina u Solinu. Dakako, da je neumorno nastojanje našeg odličnog učenjaka i arheologa jubilarca Msgr. Don Frane Bulića mnogo pridonijelo, da su se danski učenjaci spustili baš amo u naše krajeve, da nakon nekoliko godina ustrajnog rada obdare naučni svijet jednim kapitalnim djelom kao što je ovaj I. svezak njihovih istraživanja.